

УДК 006.16.06

<https://doi.org/10.53904/1682-2374/2021-23/14>

Н.І. Ясинецька¹, Н.О. Корінець²

Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН

вул. Паркова, 15, смт Асканія-Нова, Каховський р-н, Херсонська обл., 75230 Україна

¹e-mail: askania.zap@gmail.com

²e-mail: korinets.nata@gmail.com

¹orcid.org/0000-0001-7739-6945

²orcid.org/0000-0001-8186-3227

ЗАХОДИ З ВІДЗНАЧЕННЯ ЮВІЛЕЙНОЇ ДАТИ "100 РОКІВ ІЗ ДНЯ ЗАСНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СТЕПОВОГО ЗАПОВІДНИКА "АСКАНІЯ-НОВА"

Біосферний заповідник "Асканія-Нова", науково-практичний семінар, хронологія подій

ЗАХОДИ З ВІДЗНАЧЕННЯ ЮВІЛЕЙНОЇ ДАТИ "100 РОКІВ ІЗ ДНЯ ЗАСНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СТЕПОВОГО ЗАПОВІДНИКА "АСКАНІЯ-НОВА". Н.І. Ясинецька, Н.О. Корінець. – Викладено хронологію подій, які відбулися в Асканії-Нові протягом 2021 року: проведення урочистої доповіді директора заповідника в режимі онлайн-конференції, урочистих зборів колективу з нагородженням співробітників установи, науково-практичного семінару "Практичні аспекти збереження біорізноманіття південного степового регіону", фотовиставки наукового природоохоронного спрямування, відкриття туристичного сезону в заповіднику.

МЕРОПРИЯТТЯ ПО ПРАЗДНОВАНИЮ ЮБІЛЕЙНОЇ ДАТИ "100 ЛЕТ СО ДНЯ ОСНОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТЕПНОГО ЗАПОВЕДНИКА "АСКАНІЯ-НОВА". Н.И. Ясинецкая, Н.Е. Коринец. – Подано хронологію подій, що відбулися в Асканії-Нові в 2021 році: проведення торжественного доповіді директора заповідника в режимі онлайн-конференції, торжественного зібрання колективу з нагородженням співробітників установи, науково-практичного семінару "Практические аспекты сохранения биоразнообразия южного степного региона", фотовиставки наукового природоохоронного значення, відкриття туристичного сезону в заповіднику.

ARRANGEMENTS TO CELEBRATE ANNIVERSARY DATE "100 YEARS FROM THE DAY OF ESTABLISHMENT OF THE STATE STEPPE RESERVE "ASKANIA NOVA". N.I. Yasynetska, N.O. Korinets. – The chronology of events that took place in Askania-Nova in 2021 is provided: a solemn report of the director of the reserve in the online conference mode, a solemn meeting of the team with the awarding of employees of the institution, a scientific and practical seminar "Practical aspects of biodiversity conservation in the southern steppe region", a photo exhibition of scientific nature conservation value, opening of the tourist season in the Reserve.

Історія природоохоронної справи на півдні України пов'язана зі створенням наприкінці XIX ст. Фрідріхом Едуардовичем Фальц-Фейном в його приватному маєтку Асканія-Нова унікального природно-аграрного комплексу, який поєднав заповідання ділянки степу, створення колекцій дендрологічного і зоологічного парків і розбудову продуктивного сільськогосподарського виробництва. Жовтневий переворот 1917 р. і громадянська війна, у зону бойових дій якої декілька разів потрапляла Асканія-Нова, суттєво підірвали основну господарську галузь – вівчарство, і реально загрожували знищенню унікальних об'єктів. У червні 1917 року Тимчасовим урядом було призначено комісаром Асканії-Нови Й.К. Пачоського. З грудня 1917 до квітня 1919 року представником Академії наук Росії та Російського географічного товариства був в Асканії-Нові відомий мандрівник П.К. Козлов. Незважаючи на зусилля вчених та колишніх помічників Ф.Е. Фальц-Фейна, зберегти цілісний господарсько-заповідний комплекс під час громадянської війни було непросто. Маєток, зоологічний парк і ботанічний сад зазнали значних втрат. 6 серпня 1918 р. в Києві на І з'їзді дослідників природи України було підтверджено особливе значення Асканії-Нови як пам'ятки природи і необхідність ужиття заходів щодо її перетворення у степовий заповідник. 26 жовтня 1918 року на засіданні Української академії наук в Києві була розглянута

довідна записка П.К. Козлова про стан справ в Асканії-Нова. Секцією охорони природи Сільськогосподарського наукового комітету України, керованою М.В. Шарлеманем, була підготовлена доповідна записка для уряду Республіки і затверджено "Декрет про оголошення колишнього маєтку Фальц-Фейна "Асканія-Нова" Народним Заповідним Парком". Прийняття першого державного документу, яким оголошувалась націоналізація приватних заповідних об'єктів, стало поштовхом для подальшого їх збереження та розбудови. Однак здійснення будь-яких заходів зі створення проголошеного заповідного парку було неможливе через часту зміну влади та ведення військових дій.

Рада Народних Комісарів України 8 лютого 1921 р. затвердила Декрет "Про Асканія-Нова". Згідно з ним: *"1. Маєток, що належав Ф. Фальц-Фейнові, Асканія-Нова Дніпровського повіту та суміжний маєток Дорнбург оголошуються державним степовим заповідником Української Соціалістичної Радянської Республіки. 2. При заповіднику є наукові та науково-застосовані установи і господарство, що його обслуговує. 3. "Асканія-Нова" має такі завдання: зберегти та вивчити цілинний степ і його природу, зберегти, акліматизувати та вивчити в умовах степу що найбільше тваринних та рослинних родів, виробити та масово розвести тваринні і рослинні роди й раси народнього господарського значіння. 4. Щоб здійснити зазначені завдання, при Асканії Новій існують: науково-степова станція при заповіднику (з подами), зоопарк, ботанічний сад, зоотехнічна станція з племінним господарством при ній, фіто-технічна станція та інші сільськогосподарські наукові установи, що обслуговують південно-степовий район".* Установу було підпорядковано Наркомземові. В декреті підкреслено міжнародне наукове та освітнє значення заповідника, а також неприпустимість порушення його *"первісної та акліматизованої природи"*. Вражає масштабність постановки питань заповідної справи у дуже непростій економічній ситуації.

На сьогодні Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України є науково-дослідною природоохоронною установою міжнародного значення. В рамках відзначення 100-річчя із дня заснування державного степового заповідника "Асканія-Нова" було проведено низку заходів.

8 лютого 2021 року відбулась урочиста доповідь директора заповідника В.С. Гавриленка в режимі онлайн-конференції за допомогою сервісу ZOOM "До 100-річчя заснування державного степового заповідника в Асканії-Нова". В ній взяли участь представники Міндовкілля, Херсонської обласної державної адміністрації, природоохоронних та наукових установ.

Цього ж дня було проведено розширене засідання Вченої ради та колективу заповідника та вручені Грамоти голови Херсонської обласної державної адміністрації за довголітню сумлінну працю, високий професіоналізм, вагомий особистий внесок в розвиток Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна та з нагоди 100-річчя із дня заснування державного степового заповідника "Асканія-Нова" наступним співробітникам: Веселій Світлані Олександрівні, завідувачці сектору екологічної освітньо-виховної роботи; Доброскок Марині Іванівні, заступнику головного бухгалтера; Літвінцовій Галині Борисівні, садоводу. Подякою голови Херсонської обласної державної адміністрації відзначено Поліщука Ігоря Костянтиновича, старшого наукового співробітника лабораторії біологічного моніторингу і заповідного степу.

Грамотою Верховної Ради України "За заслуги перед Українським народом" було нагороджено директора заповідника В.С. Гавриленка. Державну відзнаку він отримав "за вагомий особистий внесок у розвиток галузі охорони природи, збереження унікальних об'єктів природно-заповідного фонду України, плідну наукову діяльність, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм".

З нагоди 100-річчя із дня заснування державного степового заповідника "Асканія-Нова" за довголітню сумлінну працю, вагомий особистий внесок в розвиток Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна, високий професіоналізм Почесними грамотами НААН було нагороджено Шаповала Віктора Володимировича – завідувача лабораторії біологічного моніторингу та заповідного степу, к.б.н., с.н.с.; Літвінцова Володимира Петровича – заступника директора з загальних питань.

Грамотами Біосферного заповідника "Асканія-Нова" нагороджено Ясинецьку Наталію Іванівну – заступника директора з наукової роботи, к.б.н., с.н.с.; Гавриленко Ніну

Олександрівну – зав. лабораторією дендропарку, к.б.н., с.н.с.; Михайлецьку Інну Вікторівну – молодшого наукового співробітника лабораторії дендропарку; Старовойтову Тетяну Вікторівну – в.о. молодшого наукового співробітника лабораторії біологічного моніторингу та заповідного степу; Кондратьєву Людмилу Іванівну – фахівця лабораторії дендропарку; Герасимчук Юлію Миколаївну – лаборанта лабораторії збереження різноманіття диких тварин; Кравченко Наталю Миколаївну – провідного економіста; Дідика Олександра Миколайовича – інспектора служби держохорони; Рязанцеву Олену Іванівну – бригадира секції тварин Великого Чапельського поду; Перерву Ольгу Володимирівну, Коваленко Любов Григорівну, Долгополову Ларису Василівну – робітників по догляду за тваринами; Самарського Миколу Васильовича – робітника по догляду за зеленими насадженнями. Подяками Біосферного заповідника "Асканія-Нова" нагороджено Борисову Наталю Анатоліївну – секретаря директора; Сауермілх Інну Володимирівну – секретаря-друкарку; Мезінову Марину Сергіївну – коменданта; Якименко Наталю Петрівну – фахівця з кадрів; Шаповал Катерину Володимирівну – провідного юриста; Гончарову Вікторію Федорівну – провідного бухгалтера; Кюрчу Наталю Пантеліївну – бухгалтера; Нікішина Сергія Миколайовича – охоронника орнітосекції; Емурлаєва Рішата Веліляйовича, Кузнецову Людмилу Олександрівну, Простову Ларису Василівну – робітників по догляду за тваринами; Білого Віталія Петровича – водія; Собка Романа Володимировича – електрослюсаря; Лісовського Василя Васильовича – робітника з комплексного обслуговування й ремонту будинків; Шитова Анатолія Анатолійовича – столяра; Шитову Оксану Дмитрівну, Богачову Наталю Миколаївну – робітників зеленого будівництва.

26–27 травня 2021 року в Біосферному заповіднику "Асканія-Нова" НААН було проведено науково-практичний семінар "Практичні аспекти збереження біорізноманіття південного степового регіону". В ньому взяли очну участь 34 і учасники з 12 наукових та природоохоронних установ, вищих навчальних закладів: Біосферний заповідник "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна НААН, Комунальна установа "Одеський зоопарк загальнодержавного значення", Національний природний парк "Меотида", Державний дендрологічний парк "Олександрія" НАН України, Ботанічний сад ім. акад. О.В. Фоміна КНУ імені Тараса Шевченка, Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Регіональний ландшафтний парк "Краматорський", Департамент екології та природних ресурсів Донецької ОДА, Національний університет "Києво-Могилянська академія", Херсонський державний університет, Сирецький дендрологічний парк загальнодержавного значення (м. Київ), Інститут тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова "Асканія-Нова" – Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства.

27 травня 2021 р. семінар відкрив директор заповідника В.С. Гавриленко. Відбулось засідання, де заслухано 14 доповідей очних та онлайн учасників:

"Реалізовані напрямки організаційної, природоохоронної і наукової діяльності Біосферного заповідника "Асканія-Нова" кінця XX – початку XXI століть та перспективи подальшого розвитку установи" (Гавриленко Віктор Семенович, директор Біосферного заповідника "Асканія-Нова" НААН, к.б.н., с.н.с.).

"Записки до моніторингу відновлення рослинності Новоетапського перелугу асканійського степу" (Шаповал Віктор Володимирович – зав. лабораторією біомоніторингу та заповідного степу Біосферного заповідника "Асканія-Нова" НААН, к.б.н., с.н.с.).

"Абсолютно-заповідний режим та його наслідки у Азово-Сиваському НПП" (Коломійчук Віталій Петрович – заступник директора Ботанічного саду ім. акад. О.В. Фоміна КНУ ім. Тараса Шевченка, д.б.н., доцент).

"Збереження природних ресурсів: досвід аграрія-практика Георгія Львовича Скадовського" (Теплова Інна Вячеславівна – викладач кафедри історії, археології та методики викладання Херсонського державного університету, к.і.н.).

"Раритетна складова інтродукованої флори дендропарку "Асканія-Нова" (Гавриленко Ніна Олександрівна – завідувачка лабораторії дендропарку Біосферного заповідника "Асканія-Нова" НААН, к.б.н., с.н.с.).

"Ліани в насадженнях Сирецького дендрологічного парку (м. Київ): склад колекції, використання в озелененні, участь у фітоінвазіях" (Михайлик Світлана Миколаївна – с.н.с. Сирецького дендрологічного парку. Співавтори Глухова С.А., Шиндер О.І.)

"Аборигенна флора Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (м. Київ): сучасна структура і зниклі види" (Шиндер Олександр Іванович – н.с. Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, к.б.н.).

"Вразливість біотопів Чернігівського Полісся до змін клімату" (Карамушка Віктор Іванович – зав. кафедрою Національного університету "Києво-Могилянська академія", к.б.н., доцент. Співавтори: Бойченко С.Г., Макачук С.О., Назарова О.В.).

"Охорона фітораритетів степових екосистем України у Національному ботанічному саду імені М.М. Гришка НАН України" (доповідь онлайн) (Гриценко Вікторія Володимирівна – с.н.с. Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка, к.б.н.).

"Регіонально рідкісні хребетні (Vertebrata) Регіонального ландшафтного парку "Краматорський" (Височин Максим Олегович – провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу Регіонального ландшафтного парку "Краматорський". Співавтори: Курячий К.В., Погребняк О.І., Сидоренко О.А.).

"Європейська болотяна черепаха *Emys orbicularis* в Одеській області. Стан та загрози" (Біляков Ігор Володимирович – директор КУ "Одеський зоопарк").

"Досвід репатріації пугача *Bubo bubo* в Північно-Західному Причорномор'ї" (Пілюга Віктор Іванович – зав. відділом "Центр розведення хижих птахів та сов" Комунальної установи "Одеський зоопарк").

"Формування екологічної мережі в Донецькій області" (Височина Анна Євгенівна – головний спеціаліст Департаменту екології та природних ресурсів Донецької обласної державної адміністрації).

"Сіра українська порода худоби – важливий чинник біорізноманіття степової зони" (Фурса Наталія Миколаївна – н.с. Інституту тваринництва степових районів імені М.Ф. Іванова – Національного наукового селекційно-генетичного центру з вівчарства).

Статті, отримані від учасників семінару (у т.ч. заочних), опубліковані в збірнику наукових праць "Практичні аспекти збереження біорізноманіття південного степового регіону" обсягом 180 с. (10,46 ум. друк. арк. Наклад 300 прим. Видано в Херсоні Типографією "ОЛДІ-ПЛЮС"). Збірник містить рецензовані статті. Рецензенти збірника: Коніщук В.В. – д.б.н., професор, зав. відділу охорони ландшафтів, збереження біорізноманіття і природо-заповідання Інституту агроєкології і природокористування НААН; Лихолат Ю.В. – д.б.н., професор, зав. кафедри фізіології та інтродукції рослин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Матеріал збірника розміщено у трьох розділах "Заповідна справа" (7 повідомлень), "Збереження природного різноманіття" (14 повідомлень), "Охорона рідкісних видів рослин і тварин у штучно створених екосистемах" (12 повідомлень). Серед авторів: викладачі та студенти Варшавського університету (Польща), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Херсонського державного аграрно-економічного університету, працівники Дослідної станції лікарських рослин Інституту агроєкології та природокористування НААН, Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, Луганського природного заповідника НАН України, Національних природних парків "Приазовський", "Дворічанський", "Північне Поділля", "Нижняодніпровський" і "Синевир", Кременецького ботанічного саду, ГО "Українська природоохоронна група", Національного науково-природничого музею НАН України, Міжвідомчої Азово-Чорноморської орнітологічної станції Мелітопольського державного педагогічного університету та Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України.

Під час науково-практичного семінару діяла виставка світлин наукового природоохоронного спрямування "Збережена заповідна природа Асканійської оази" В.С. Гавриленка, члена Спілки фотохудожників України.

26 та 27 травня учасники семінару побували на екскурсіях екологічною стежкою на ділянках "Стара" і "Великий Чапельський під" заповідника, у Дендрологічному парку загальнодержавного значення "Асканія-Нова" та зоологічному парку "Асканія-Нова", де обговорили практичні питання заповідної справи.

18 червня, у рамках VI сесії Херсонської обласної ради VIII скликання, відбулось урочисте нагородження трудового колективу Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України Грамотою Верховної Ради України "За заслуги перед Українським народом". Грамоту отримав директор заповідника Віктор Гавриленко від голови Херсонської обласної ради Олександра Самойленка та голови Херсонської обласної державної адміністрації Сергія Козиря. Розпорядженням Верховної Ради України № 176к від 18 березня 2021 р. державну відзнаку колектив отримав *"за вагомий внесок у розвиток галузі охорони навколишнього природного середовища та заповідної справи, дослідження і збереження унікальних природних комплексів та об'єктів, активну еколого-освітню діяльність та з нагоди 100-річчя створення Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Ф.Е. Фальц-Фейна Національної академії аграрних наук України"*.

Почесною грамотою Херсонської обласної ради були нагороджені працівники установи за довголітню сумлінну працю, високий професіоналізм, вагомий особистий внесок у розвиток Біосферного заповідника "Асканія-Нова" імені Фальц-Фейна НААН: Корінець Наталя Омелянівна – учений секретар; Мамонтова Валентина Володимирівна – головна бухгалтерка; Мезінов Олександр Сергійович – зав. лабораторією збереження різноманіття диких тварин; Письменна Алла Михайлівна – зав. планово-економічного сектору. Подяку голови Херсонської обласної ради отримала Звєгінцова Наталя Сергіївна – с.н.с. лабораторії збереження різноманіття диких тварин.

В рамках заходів також відбулось урочисте відкриття екскурсійного сезону в заповіднику.